

La participació jove

La participació jove

Títol: La participació jove

Autora: Anna Sellarès i Cirach

Grup de discussió: Anna Sellarés, David Brunet, David Pérez, Íngrid Llopart i Lluís Tolosa

Sinergia. Col·lecció de guies pràctiques

Dirigida per Lluís Tolosa i Planet

© Generalitat de Catalunya
Departament de la Presidència
Secretaria General de Joventut

1a edició: desembre 2003

Tiratge: 2.000 exemplars

Impressió: CEGE

Disseny i maquetació: Secretaria General de Joventut

Fotografies: Sandra González - Miquel Tres - Arxiu Secretaria General de Joventut

D.L.: B-52068-2003

Índex

Justificació	5
Introducció	7
Bloc I: La participació jove	
1. El concepte de participació	11
1.1 Participació: un concepte amb múltiples dimensions	11
1.2 La participació jove	14
2. La participació jove a Catalunya	17
2.1 Els canvis socioeconòmics	19
2.2 Els canvis culturals	21
2.3 La participació jove avui	24
3. Estructures i formes de participació jove	31
3.1 Formes i estructures de participació juvenil a Catalunya	31
3.2 La vertebració de la participació en el territori	36
Bloc II: La participació jove en les polítiques de joventut	
4. Processos de participació en les polítiques de joventut	39
4.1 Formes de participació: acció i interlocució	39
4.2 Característiques dels processos de participació	41

5. Participació i interlocució	45
5.1 Estructures de participació estrictament juvenils	46
5.2 Estructures de participació impulsades i dirigides per l'Administració	53
5.3 Eines de promoció de la participació	58
6. Participació i gestió de l'acció	63
6.1 Models de gestió de les actuacions	63
6.2 Models de gestió i models de participació	69
7. Metodologia per a la creació de processos de participació	71
7.1 Anàlisi de l'entorn	71
7.2 Disseny de l'estratègia	75
7.3 Aplicació o realització	77
7.4 Avaluació i recull dels resultats	79
Esquema resum	81
Bibliografia	83

Justificació

Participaquè?!

Si analitzem la realitat arreu del territori veiem que hi ha pocs municipis i comarques en els quals realment la participació dels i les joves sigui un dels eixos que estructura les actuacions de joventut. D'altra banda, tot i que aquests darrers anys s'han creat mecanismes i processos de participació, aquests acostumen a tenir un caràcter merament consultiu i no permeten a la gent jove decidir sobre allò que l'afecta directament.

Tot i això, entre moltes de les persones que treballen en l'àmbit de joventut existeix l'interès de fer efectiva la participació dels i les joves. D'altra banda, la participació dels i les joves és un element clau de la construcció de les polítiques de joventut:

- La participació jove és un dels **puntals metodològics** en l'elaboració de les polítiques integrals de joventut: cal fer polítiques *per als* joves però també *amb* els joves.
- La fortalesa del teixit social juvenil, la participació dels i les joves, és també un **objectiu** de les polítiques socials destinades a la gent jove.
- Les persones joves són l'objecte de les polítiques de joventut però alhora també en són **subjecte**: els i les joves també dissenyen i implementen polítiques de joventut des del mateix teixit juvenil.

Aquesta guia pretén, doncs, crear un **marc de referència** sobre la participació jove:

- Aclarir els conceptes amb els quals treballem.
- Donar pistes per interpretar les formes de participació dels i les joves avui.
- Posar de relleu els mecanismes de relació que existeixen entre els joves i l'Administració pública.
- Aclarir la relació entre la participació i la gestió de les actuacions.
- Apuntar els aspectes bàsics a considerar en la creació de processos de participació.

Introducció

De quin concepte de participació partim?

A l'hora de plantejar qualsevol actuació o procés de participació, cal que tinguem clar de quin concepte de participació partim, ja que això en determinarà tant els objectius com la metodologia. Aquesta guia parteix de la participació entesa com a **capacitat d'intervenció**, de decisió de les persones joves sobre tot allò que les afecta.

La cessió de poder

Així doncs, la participació dels i les joves implica necessàriament la descentralització de les decisions que es prenen des de l'Administració pública. Cal entendre que la participació política no comença i s'acaba el dia dels comicis electorals, sinó que és un procés dinàmic i continuat que implica, d'una banda, el reconeixement de les formes de participació dels i les joves com a vàlides i legítimes, i de l'altra, la cessió de part de la capacitat de decisió sobre els afers públics. En aquest sentit, doncs, és clau la **voluntat política**, la predisposició a la cessió real de poder.

No hi ha receptes màgiques

Acceptades aquestes premisses, cal tenir present que per a la participació no hi ha receptes màgiques i que cal, sobretot, **aguditzar la creativitat**. El millor procés de participació serà aquell que s'adeqüi a l'entorn, que tingui uns objectius clars i una metodologia coherent amb aquests, que compti amb el màxim de consens possible, que sigui transparent i en el qual les decisions preses tinguin un impacte real.

Finalment, cal tenir present que les persones joves són actors socials, a més dels destinataris de les nostres accions. És a dir, cal tenir present que des de les administracions públiques no s'inventa res, que **els i les joves ja participen** en la construcció del seu entorn tinguin o no la complicitat de les institucions. En primer lloc, les persones joves fan polítiques de joventut des del mateix teixit social juvenil a través dels projectes que dissenyen i implementen. I en segon lloc, creen mecanismes molts diversos per organitzar-se col·lectivament, a través dels quals es relacionen tant amb el conjunt de la societat com amb l'administració pública.

**La gent jove ja
participa, tingui o
no la complicitat de
les institucions**

BLOC I
La
participació
jove

1. El concepte de participació

1.1. Participació: un concepte amb múltiples dimensions

Tot i que genèricament *participar* significa prendre part en les coses, volem acotar el concepte centrant-nos en aquells processos, accions i actituds que generen capacitat de decisió i d'intervenció de les persones en tot allò que els afecta. Així doncs, definim la participació com la **capacitat de decidir** sobre tot allò que afecta directament o indirectament la nostra vida; sobre tot allò que condiciona el nostre entorn, les nostres relacions i les nostres possibilitats de desenvolupament personal i col·lectiu.

La participació com a procés social

En primer lloc, és important tenir present que la participació és un procés social. És a dir, d'una banda, la participació es crea i té lloc sempre en un **context social** determinat en el qual existeix una cultura política i participativa concreta, així com relacions socials preestablertes i desigualtats socials. D'altra banda, cal pensar que els actors que intervenen en els processos participatius —grups de joves, diferents institucions...— tenen, en aquest context, posicions socials diferents i desiguals, i que mantenen relacions de poder entre ells. En aquest sentit, caldrà tenir en compte que la participació sempre està emmarcada en la cultura política de l'entorn i dels diversos actors; en les identitats col·lectives que genera el context social, en les relacions de poder entre els diversos actors que intervenen en el procés i en les posicions socials que ocupen els diversos actors.

De la mateixa manera, també cal entendre la participació com a forma de relació, de comunicació i llenguatge, d'**interacció entre diversos agents**. D'aquesta manera, acceptant que els individus i els grups ens comuniquem de multitud de maneres diferents, els processos de participació —en termes metodològics i d'estructuració— s'hauran d'adaptar a cada moment, cada situació i al conjunt d'individus i grups que hi intervenen.

La participació com a eina

D'altra banda, entenem que la participació no és una finalitat en si mateixa sinó una **eina** que ens permet assolir uns determinats objectius. És a dir, l'ús que fa cada actor —cada persona o grup de persones— de la seva capacitat de decisió respon als seus objectius, a la construcció de projectes propis d'acord amb la seva visió del món.

La participació no és una finalitat en si mateixa, és una eina per assolir objectius

La participació com a procés d'aprenentatge

També és important tenir en compte que la participació és un procés d'aprenentatge que es caracteritza pel fet de ser sobretot vivencial, en el qual s'interioritzen actituds, habilitats i coneixements a través de la praxi —a través de les relacions que establim amb els altres, del rol que assumim en els diferents grups i entorns—. En aquest sentit, la participació és un **aprenentatge per a tothom**: d'una banda, per a les mateixes persones joves, que a través de la pràctica de la participació i de la reflexió que aquesta implica aprenen habilitats, actituds i valors. I, d'altra banda, per al conjunt de la societat, que es beneficia de tot allò que aporten les persones joves a partir de la seva capacitat d'innovació i de la visió que tenen sobre el conjunt de processos que viuen actualment les nostres societats.

1.2. La participació jove

Els joves tenen estils i necessitats específiques, per això la participació jove té unes característiques específiques

Tenint en compte el que s'ha explicat fins ara, si entenem que la participació i les formes de participar són un producte del context social en què es donen, caldrà que pensem que, si actualment els i les joves viuen una **situació diferent** de la dels adults, les seves formes de participació, les seves motivacions per participar i les seves inquietuds també seran diferents. En aquest sentit —com veurem més extensament en el capítol següent—, ens trobem que la participació jove té unes característiques específiques: les demandes sobre les **necessitats concretes** de les persones joves, la recerca de noves formes de participació que permetin més flexibilitat, sovint més horitzontalitat, el recel cap a les administracions i les institucions polítiques, o la immediatesa, la necessitat de percebre resultats immediats a l'acció.

El perquè de la participació jove

Tres dels motius que ens haurien d'empènyer a reconèixer o impulsar els processos participatius de la gent jove són:

- a) Partint del fet que les persones joves tenen **necessitats i problemes específics**, la participació jove posa de relleu aquestes necessitats, les fa visibles i alhora permet a la mateixa població jove ser la protagonista en el procés de donar-hi resposta. És a dir, a través de la participació les persones joves poden posar de manifest quines són les seves necessitats específiques i proposar o crear mecanismes per satisfer-les.
- b) Perquè les persones joves puguin gaudir realment d'una situació de **plena ciutadania** cal que com a membres de la societat tinguin la possibilitat de participar plenament en la vida social, cultural i política. Al mateix temps, si volem crear un context de democràcia participativa caldrà que garantim la possibilitat de participar de tots els sectors socials, i doncs de la població jove.
- c) Finalment, la participació jove en la construcció de les polítiques de joventut aporta coherència i realisme, ja que ens permet conèixer i ser conscients de la situació de les persones joves i de les seves propostes i accions. Al mateix temps, ens possibilita la creació de **consens** al voltant de les seves necessitats i el compromís mutu —entre joves i Administració— en la recerca de solucions.

No només hem de promoure la participació, sinó també reconèixer els processos participatius de la gent jove

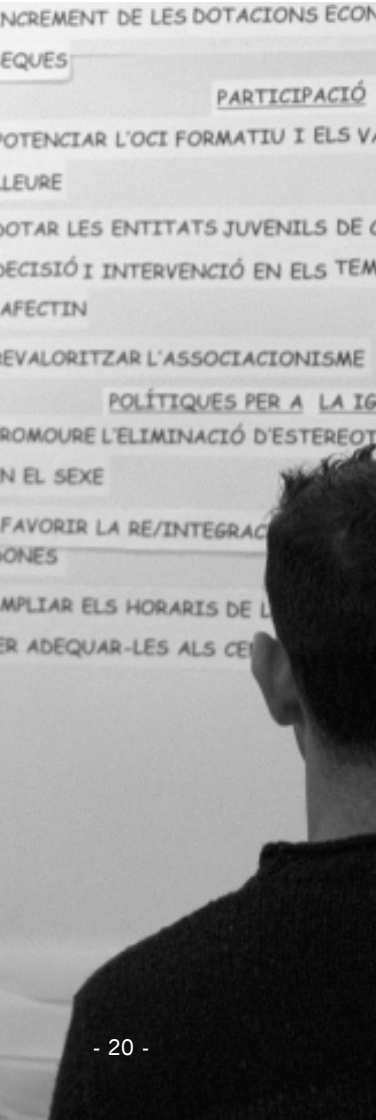
2. La participació jove a Catalunya

Una vegada delimitat el concepte de participació jove, cal que ens situem en el context actual que viu la gent jove a Catalunya per comprendre quines són les seves inquietuds i necessitats, i d'aquesta manera entendre de quina manera participen. En aquest capítol, doncs, mirarem de fer un esbós de les **principals tendències** que dibuixen el panorama de la participació juvenil a Catalunya.

Abans de res, però, cal que tinguem presents diverses consideracions:

- Les persones joves **no són un col·lectiu homogeni**, sinó que a més de les característiques que comparteixen com a joves hi ha altres factors que defineixen tant la seva cultura participativa com la seva trajectòria vital. És a dir, els i les joves estan subjectes a desigualtats vinculades a la seva classe social de procedència, al seu gènere, al seu origen cultural, etcètera, que defineixen una diversitat important d'identitats i de visions del món, i per tant, un ampli ventall de projectes i pràctiques participatives.
- Alhora, la realitat juvenil és també molt **diversa territorialment**: existeixen diferències importants, per exemple, entre la realitat dels i les joves a les comarques de muntanya i a l'àrea metropolitana de Barcelona. A més, són molt diverses les formes com

La participació jove

---

s'articula la participació als diferents municipis i comarques depenent de l'existència de teixit associatiu, de les relacions entre la població i l'Administració pública, dels mecanismes de participació existents...

- El context social en què viuen els i les joves és un entorn que comparteixen amb el conjunt de la població, però sobre el qual en tenen una **vivència particular** com a persones joves. Així doncs, els i les joves comparteixen part de la cultura i de les pràctiques participatives amb el conjunt de la societat, alhora que mantenen actituds que els distingeixen de la resta de la població.

Finalment, cal fer un apunt destacant l'**absència de recerca sobre la participació** dels i de les joves que ens permeti fer una anàlisi en profunditat del context actual: de les formes ja existents i de les formes emergents de participació, de les perspectives que impliquen els nous continguts, de les relacions que s'estableixen entre la població jove i l'Administració o entre la mateixa gent jove.

Per conèixer bé la participació jove a Catalunya cal impulsar la recerca específica sobre les formes existents i emergents de participació

La participació jove està condicionada per un context de precarietat laboral i dificultat d'accés a l'habitatge

2.1. Els canvis socioeconòmics

La realitat de la població jove avui es troba emmarcada en un context de canvis socials i culturals. D'una banda, els i les joves viuen un **context** de canvis socioeconòmics de caràcter estructural i de canvis polítics que han tingut i tenen fortes repercussions sobre el mercat de treball i l'habitatge, generant processos com la precarietat laboral o l'encariment del preu de l'habitatge, que afecten especialment les persones joves. D'altra banda, paral·lelament i vinculats a aquests processos, s'han produït canvis culturals que també han modificat, en part, la visió del món i la relació amb l'entorn de les persones joves.

Un context de dificultat d'emancipació

Un dels fenòmens més destacats de la situació de la gent jove avui és la dificultat d'emancipació. Actualment, la vida dels nois i les noies està marcada per les dificultats d'entrada al mercat de treball, la precarietat laboral, les dificultats d'accés a l'habitatge i l'allargament del temps de formació. Tot això, evidentment no permet a la major part de les persones joves tenir la possibilitat de definir i portar a terme el seu **projecte de vida**, i alhora crea noves formes de convivència, noves relacions amb la feina i amb els companys de feina, noves expectatives vitals, contradiccions diverses i noves fonts de seguretat davant la incertesa (Serracant, 2001).

La diversificació de les trajectòries de vida

Amb relació a les dificultats d'emancipació, cal destacar els canvis que s'han produït en les trajectòries de vida de les persones joves. Així com en els anys seixanta i setanta les persones joves passaven de l'escola al treball, de casa dels pares a la llar pròpia o de la dependència a la independència econòmica d'una manera força similar —depenent de la seva classe social, el seu gènere o el seu origen cultural—, actualment les trajectòries s'han diversificat i existeixen múltiples maneres per mitjà de les quals es realitza la transició a la vida adulta.

La diversificació de les trajectòries sembla que pugui implicar una ampliació de les oportunitats dels joves, però en el context actual implica en realitat un **augment del risc i de la incertesa**. És a dir, les trajectòries de les persones joves avui es desenvolupen en un marc de precarietat laboral, en condicions laborals sota mínims i amb risc de no poder mantenir l'itinerari de professionalització, la qual cosa implica un augment del risc i la incertesa en tots els àmbits de la vida dels i les joves (Casal, 2001).

L'espai tradicional de construcció de la identitat era el treball. Ara s'està desplaçant a l'esfera de la cultura i l'oci

2.2. Els canvis culturals

En un context de dificultats generalitzades respecte a l'emancipació econòmica i domiciliària, s'estan produint tota una sèrie de canvis en el terreny cultural en diversos àmbits: en les pràctiques culturals dels joves, en la creació de les identitats col·lectives i en la visió del món —i per tant, en les expectatives i les inquietuds, en les formes d'organització i en la concepció i construcció dels espais viscuts com a propis.

Els espais de construcció de la identitat

Sembla força raonable pensar que s'està produint un **desplaçament** de la identitat juvenil des de l'àmbit productiu, el món del treball —caracteritzat per la precarietat i la dificultat per construir expectatives— a l'esfera cultural —allunyada, en bona part, de les contradiccions i dificultats de l'esfera laboral.

Així com en èpoques anteriors el treball —la professió i la carrera professional— eren els principals generadors d'identitat, les transformacions socials i culturals de les darreres dècades —la precarietat laboral, l'allargament dels estudis i l'emergència de la societat de consum— han afeblit la centralitat i el rol del treball en la creació d'identitats. D'aquesta manera, les persones joves han optat per la **recerca d'identitats en l'àmbit cultural**. Aquest àmbit pren, doncs, més rellevància com a espai on les activitats tenen una importància social, com a marc en el qual construir-se i sentir-se part de la societat.

Aquest canvi té conseqüències importants en la cultura del treball, que es construeix sobre la base de la flexibilitat i la importància del control del temps —ja que **el temps d'oci** adquireix una importància que no tenia abans—; en la relació que estableix la població jove amb les estructures de participació vinculades al treball, marcada per la pèrdua de significació, i en tercer lloc, en l'emergència de noves formes de participació construïdes en l'àmbit cultural. (Holland, 2001).

La rellevància de les experiències individuals

En diversos àmbits, entre els quals destaquen l'educatiu i el laboral, tendeix a disminuir la importància de les experiències col·lectives i prenen rellevància les individuals, la qual cosa dificulta la creació de vincles de solidaritat i afavoreix l'individualisme. En el cas del món del treball, veiem clarament com un context com el que viuen actualment la major part de joves, marcat per la precarietat laboral —la inseguretat, la temporalitat, la flexibilització—, provoca una **fragmentació de les experiències i dels vincles**. És en aquest sentit que es parla de l'emergència de les subjectivitats precàries i per tant de noves relacions en l'àmbit productiu (Miró i Ortiz, 1999).

Els canvis en la visió del món

La diversificació de les trajectòries i l'augment de les oportunitats de formació i de consum entre la població jove té importants implicacions en la seva visió del món. En un context en el qual els itineraris de vida no estan preestablerts en relació amb la

La diversificació de trajectòries està generant una individualització de les expectatives i de les maneres d'interpretar el món

posició social però sí estretament limitats per aquesta, les desigualtats estructurals —de classe, de gènere, d'origen cultural...— passen a ser menys visibles, tot i que continuen tenint una importància clau en les oportunitats i expectatives de qualsevol persona (Furlong i Cartmel, 2001). Aquesta **pèrdua de consciència** sobre el sistema de desigualtats, sobre les qüestions estructurals que afecten les trajectòries vitals dels individus, implica canvis substancials en la visió del propi entorn.

El procés d'individualització

D'aquesta manera, els canvis socioeconòmics dels quals parlàvem a l'inici i els canvis culturals que s'estan produint contribueixen a un **procés d'individualització creixent**. És a dir, d'una banda, les condicions de vida dels i les joves, marcades per les dificultats d'emancipació i la diversificació de trajectòries, estan creant una creixent individualització de les experiències. D'altra banda, les transformacions que s'estan donant en el terreny cultural, com la pèrdua de centralitat del treball com a espai de creació d'identitat, els canvis en la visió del món i la dificultat de crear identitats col·lectives que possibilitin la participació —*nosaltres* a través dels qual organitzar-se i intervenir en el propi entorn, — estan generant una individualització de les expectatives i de les maneres d'interpretar el propi entorn.

Al mateix temps, cal destacar el fet que aquests processos estan implicant un desgast considerable de destacats **espais i mecanismes de socialització** en termes de participació, com és el cas de l'àmbit educatiu o el món del treball.

La participació de la gent jove està condicionada per un context de dependència econòmica i domiciliària

2.3. La participació jove avui

Una vegada descrit el context que viu la gent jove avui, mirarem de dibuixar les principals tendències que actualment expliquen la participació dels i de les joves. En primer lloc, parlarem del marc d'oportunitats per a la participació a partir del que hem explicat fins ara, i en segon lloc, de les formes de participació jove i de com es desenvolupen en els diferents àmbits de la vida pública.

El marc d'oportunitats per a la participació

El context actual, marcat per la desregulació del mercat de treball o l'encariment de l'habitatge, és el marc d'oportunitats de la gent jove per a l'accés a la ciutadania, i condiona les seves possibilitats de formar-se i participar. Com vèiem en l'apartat anterior, un dels fenòmens més destacables de la situació de la gent jove és la dependència econòmica o domiciliària lligada a les dificultats d'emancipació. D'altra banda, l'accés als serveis de l'Estat del benestar està vinculat al treball productiu, de la mateixa manera que hi està supeditada la pertinença a determinades estructures de decisió. Així doncs, la **situació de dependència** dificulta l'accés dels i les joves a la plena ciutadania, exclouent-los sovint dels canals de participació institucionalitzats i no atorgant-los la categoria de ciutadans amb plena capacitat de decisió sobre el seu entorn (Morán i Benedicto, 2000).

El presentisme, la flexibilitat i l'utilitarisme afecten la participació jove d'una manera transversal

En segon lloc, els canvis culturals han suposat canvis importants, com vèiem, en la socialització i en les **estratègies** per afrontar la pròpia realitat. D'aquesta manera, es produeixen canvis importants entre la gent jove en la concepció del propi entorn i en la relació que hi estableixen.

En aquest sentit, destaquen una sèrie de característiques que s'incorporen a les identitats juvenils i a les pràctiques dels i les joves i que per tant afecten la participació d'una manera transversal:

- El **presentisme** —la voluntat d'obtenir resultats immediats de les pròpies accions, de viure al dia— com a estratègia, sobretot davant de la incertesa i de la flexibilització de les trajectòries vitals (Furlong i Cartmel, 2001).
- La **flexibilitat** a l'hora d'assumir compromisos i, per tant, el dinamisme i la diversitat en les formes de participació (Font, 1994).
- La **relació utilitarista**, de demanda de serveis, dels joves cap a les entitats (Prieto, 1998).

Formes de participació jove en l'àmbit públic

La primera característica que cal destacar és la pèrdua de confiança en les institucions polítiques, que es planteja en termes de **recel cap a les institucions** que actuen en l'àmbit polític, però que no qüestiona, significativament, el sistema de la democràcia representativa. Aquest és un tret compartit amb el conjunt de la població, tot i que entre les persones joves es materialitza en un abstencionisme més elevat en els comicis electorals —en relació amb la intenció de vot el 31%¹ es declara abstencionista— i en una afiliació més baixa a partits polítics i sindicats —que se situa només en un 1,4%.²

D'altra banda, però, això no implica que els i les joves no estiguin interessats per la política, sinó que s'interessen per **altres dimensions de la vida política**, de la participació en la vida social, cultural i política. Aquesta situació es dona per la combinació de dos elements: per la reducció de l'àmbit polític a un espai altament institucionalitzat, d'actuació exclusiva de les institucions polítiques (Morán i Benedicto, 2000), i la recerca per part dels i les joves d'espais de participació més flexibles i de discursos més propers.

D'aquesta manera, sorgeixen formes de participació menys centrades en el món del treball en què l'element aglutinador és, sobretot, l'afinitat de valors, i en les quals les temàtiques tenen un **caràcter més interclassista**.

---

¹ Font: *Enquesta a la joventut de Catalunya 2002*. Secretaria General de Joventut.

² Font: *Enquesta a la joventut de Catalunya 2002*. Secretaria General de Joventut.

La flexibilitat i el dinamisme impliquen canvis en les estructures de participació

En aquest sentit emergeixen processos diferents:

- Organitzacions que plantegen treballar per la millora de l'entorn social o cultural, la implicació en la vida pública, però a través de discursos pretesament despolititzats.
- Moviments o organitzacions que plantegen canvis socials, culturals i polítics a partir de discursos amb una important càrrega ideològica però centrats en una temàtica concreta, com és el cas dels moviments ecologista o antimilitarista.

En tercer lloc, cal reprendre la idea de la **flexibilitat** i el **dinamisme** i veure com es tradueix en les formes de participació jove. Si ens fixem en la relació que mantenen els individus amb les organitzacions, veiem que es diversifiquen les formes de vinculació. És a dir, les persones joves es vinculen amb nivells d'implicació diferent en funció del moment en el qual es trobin en la seva trajectòria de vida, alhora que mantenen diverses formes d'implicació en els diferents àmbits en què actuen. Hi ha períodes, per exemple, en els quals trobant-se fora del mercat laboral o amb jornades parcials poden arribar a elevats nivells de compromís, però en d'altres —inserir en el mercat de treball o en períodes intensius de formació—, participen només en projectes concrets. De la mateixa manera, poden combinar un nivell d'implicació alt en un àmbit mentre participen d'una manera puntual en la presa de decisions en un altre; o bé poden formar part d'estructures participatives amb funcionaments molt diversos. D'altra banda, aquest dinamisme en la participació dels individus es tradueix també en les estructures de participació, que diversifiquen les seves formes d'organització i els nivells d'implicació demanats.

Els tres aspectes característics de la participació jove són la manca de participació, les noves formes de participació juvenil i la difícil situació que això suposa per a l'associacionisme juvenil tradicional

Finalment, cal destacar altra vegada l'**absència d'investigació** sobre els canvis que s'estan produint en el camp de la participació jove. Això dificulta la comprensió de molts dels fenòmens que s'apunten aquí, i no permet constatar com es tradueixen en les formes d'estructurar la participació o en l'articulació entre les diverses formes d'organitzar-se; en les relacions entre els i les joves i les institucions polítiques, o en els continguts i les expectatives.

Tendències generals

A manera de resum, podríem concloure que la participació de la població jove avui està marcada per:

- La **manca de participació** en un context social i polític que, lluny d'afavorir la participació, tendeix a dificultar-la ja que, com hem vist, la precarietat laboral, les dificultats d'accés a l'habitatge o la resposta política davant les demandes dels i les joves, així com el creixent procés d'individualització, dificulten la capacitat d'organització col·lectiva.
- El sorgiment de **noves formes de participació juvenil**: d'una banda, les vinculades als anomenats *nous moviments socials*, que es caracteritzen per la voluntat de transformació social, per l'ús de formes d'organització més horitzontals i flexibles i per l'acció política no convencional, i d'altra banda, les caracteritzades per l'acció individual.

- La difícil situació en què es troba l'**associacionisme juvenil** de caire més tradicional a causa d'un context social molt dinàmic en el qual no s'afavoreix la participació de les persones joves; alhora, però, entre molts dels i les joves amb voluntat de participació sorgeixen noves inquietuds i noves maneres de participar.

3. Estructures i formes de participació jove

Una vegada dibuixades les tendències de la participació juvenil, cal veure de quina manera aquestes tendències es tradueixen en les estructures i les formes d'organització de la gent jove; és a dir, a través de quins mecanismes i amb quines finalitats la gent jove s'organitza per incidir en tot allò que l'afecta. D'una banda, ens fixarem en les formes i estructures generals de participació, i d'altra banda, més concretament, en la manera com s'articula i com es vertebra la participació al territori.

3.1. Formes i estructures de participació juvenil a Catalunya

La participació de les persones joves s'estructura de diverses maneres depenent de quina sigui la seva voluntat d'incidir i decidir, les seves motivacions i preferències, allò que hagin viscut i après..., i cal entendre-la en el context que explicàvem en el capítol anterior.

A grans trets, podríem dir que actualment les persones joves s'organitzen col·lectivament a través de l'associacionisme juvenil, tant formal —legalitzat, amb estatuts i sovint

Les persones joves s'organitzen col·lectivament per mitjà de l'associacionisme juvenil, formalment constituït o no, com també a través de moviments socials

amb estructures de democràcia representativa— com informal —grups de joves no legalitzats com a entitat i sovint amb estructures més horitzontals—, i a través del que s'ha anomenat *nous moviments socials*. Al mateix temps, a causa del procés d'individualització, creix la participació individual de la gent jove.

L'associacionisme juvenil

L'associacionisme juvenil ha estat tradicionalment la forma d'organització col·lectiva dels i les joves i es caracteritza pel fet d'estar format i dirigit per persones joves; però hi trobem un ampli ventall de temàtiques i interessos. En formen part totes les organitzacions polítiques juvenils de tot l'arc parlamentari, totes les seccions juvenils de les entitats culturals, totes les entitats d'educació en el lleure, tots els grups de joves que s'organitzen per jugar a rol, per muntar la festa major del seu poble o per engegar una ràdio local.

Dins l'associacionisme trobem:

- **Entitats de 1r nivell:** entitats de base, que normalment actuen localment —l'espai, l'agrupament, el grup de joves...
- **Entitats de 2n nivell:** entitats d'entitats, que actuen en els àmbits local, comarcal o nacional. Són agrupacions d'entitats de base que comparteixen finalitats o ideari —les federacions d'esplai, els consells locals de joventut...

El dualisme

Actualment, una de les principals característiques de l'associacionisme juvenil és el dualisme entre:

- Les **entitats juvenils de caràcter tradicional**, amb bona implantació territorial i actuacions en l'àmbit nacional, com és el cas de les federacions d'entitats de base. Aquestes són entitats consolidades que acostumen a tenir una àmplia presència als consells de joventut, amb la qual cosa els seus punts de vista influeixen d'una manera determinant en les decisions que afecten l'organització i el desenvolupament de l'associacionisme juvenil.
- Les **entitats petites de caràcter local** no federades. Entre aquestes entitats hi ha una gran diversitat: algunes són entitats de nova creació que sovint no es consoliden per qüestió d'indefinició d'objectius, d'inexperiència o per finalització del projecte pel qual s'havien organitzat; altres són petits projectes d'autoocupació; altres són seccions d'altres entitats...

L'associacionisme formal i informal

Una altra de les característiques destacables és l'existència de dues tipologies d'associacions en relació, sobretot, amb la forma jurídica:

- L'**associacionisme formal** legalment constituït, reconegut per les institucions, amb una organització interna de democràcia representativa, que en molts casos coincideix amb les entitats de caràcter més tradicional.
- L'**associacionisme informal**, no legalitzat, sovint amb formes d'organització més horitzontal, que en alguns casos coincideix amb les entitats més petites de les quals parlàvem en l'apartat anterior.

La frontera entre l'associacionisme formal i l'informal és, però, molt difusa: podem trobar entitats amb organitzacions força horitzontals que estan legalitzades perquè els ha interessat fer-ho per obtenir una subvenció concreta i entitats amb una base social petita que tenen organitzacions extremadament jerarquitzades.

Les noves modalitats associatives

En aquests últims anys també és destacable el sorgiment i l'augment de noves modalitats associatives com són les **entitats prestadores de serveis** amb esquemes de funcionament semblants als de les empreses de serveis. Entre aquestes trobem entitats petites "sense finalitat de lucre" que proporcionen un salari a una part dels seus socis. Es tracta sovint de projectes d'autoocupació amb finalitats socials; de persones joves que davant la manca de facilitats per crear figures jurídiques a través de les quals desenvolupar les seves activitats es constitueixen com a associació.

**Els moviments
socials són actors
polítics col·lectius
que perseguixen
canvis socials
mitjançant accions
no convencionals**

Les noves formes de participació juvenil

Com a noves formes de participació de les persones joves podríem destacar, d'una banda, els anomenats *nous moviments socials* i, d'altra banda, la creixent participació individual.

➤ **Els nous moviments socials**

Com explicàvem en el capítol anterior, les formes d'implicació política de les persones joves han canviat, i és en el context d'aquest canvi que cal entendre el protagonisme de les persones joves en els nous moviments socials. Podríem definir els nous moviments socials com els actors polítics col·lectius de caire mobilitzador que perseguixen canvis socials a través d'accions polítiques que generalment són *no convencionals*. Es podria dir que un moviment social és un col·lectiu que vol persuadir la gent sobre la importància de determinats temes i que, generalment, desafia la manera com la majoria de gent interpreta certs aspectes de la realitat social (Martí, 2003).

➤ **La participació individual**

Alhora que canvien les formes d'implicació, però, també augmenten les dificultats per a l'organització col·lectiva dels i les joves, la qual cosa contribueix a l'augment de la participació individual.

Aquesta es tradueix, a la pràctica, de maneres diferents:

- Augmenta la participació a través del **voluntariat** individual vinculat a tasques de caire assistencialista.
- Es creen **resistències individuals** en els àmbits en els quals no existeix la possibilitat d'organització col·lectiva, com és el cas del món del treball. És a dir, la creixent precarietat laboral dificulta la creació de relacions de solidaritat entre les persones que treballen i alhora empitjora les condicions de treball, la qual cosa acaba generant resistències individuals per impossibilitat de fer cap altra cosa.

3.2. La vertebració de la participació en el territori

Tota organització té un territori de referència en el qual actua i sobre el qual vol intervenir. En aquest sentit, la unitat més petita que vertebrava la participació a nivell territorial és **l'entitat de base** que actua localment, agrupant la gent jove d'un barri o municipi.

En segon lloc trobaríem, d'una banda, les entitats d'entitats, les **federacions** o associacions que agrupen entitats que comparteixen finalitats o ideari, que tenen en comú un territori de referència més ampli, ja sigui la comarca o Catalunya. Aquestes entitats, doncs, tenen voluntat d'incidir en l'àmbit nacional.

D'altra banda, hi ha les **plataformes locals**, plataformes d'entitats o joves a títol individual d'un mateix barri o municipi que es creen amb la intenció de crear un espai de relació i participació juvenil i, sovint, d'establir un diàleg amb l'Administració.

Finalment, en tercer lloc trobaríem el **Consell Nacional de la Joventut de Catalunya** (CNJC), que és la plataforma no governamental que aplega les principals entitats juvenils d'àmbit nacional i els consells territorials de joventut. Un dels objectius del CNJC és promoure els interessos de la gent jove a la societat catalana i davant els poders públics.

BLOC II
La participació
jove en les
polítiques de
joventut

4. Processos de participació en les polítiques de joventut

4.1. Formes de participació: acció i interlocució

Les persones joves poden participar en les polítiques de joventut per mitjà de **l'acció** —de la creació de polítiques de joventut des del mateix teixit social juvenil— o de la **interlocució** —del diàleg amb l'Administració pública per prendre part en les decisions sobre el disseny de les polítiques socials destinades a la població jove.

L'acció: Les polítiques de joventut del teixit juvenil

La població jove participa en la construcció de les polítiques de joventut des de la mateixa acció a través de:

- **La creació d'actuacions** destinades als i les joves des del mateix teixit juvenil. És a dir, totes les actuacions dissenyades i executades pels mateixos joves que tenen com a beneficiàries les persones joves són polítiques de joventut, tot i que sovint qui les du a terme no les pensa com a tals. En serien exemples des del grup de joves que organitza un concert obert a tothom fins a l'entitat juvenil que crea una assessoria per a joves immigrants.

Com que la major part de les polítiques de joventut les fan les administracions públiques, calen canals de participació per poder-hi intervenir

- **La gestió compartida** entre les persones joves i l'administració d'equipaments juvenils, serveis a la joventut o actuacions concretes destinades als i les joves.

La interlocució amb l'Administració

D'altra banda, les persones joves construeixen les polítiques de joventut a través del **diàleg amb l'Administració** pública, ja sigui en l'àmbit local, comarcal o nacional. És a dir, tenint en compte que la major part de polítiques de joventut les implementen les administracions públiques, per tal que la gent jove pugui intervenir en la seva construcció cal que hi hagi canals a través dels quals puguin prendre part en el procés de decisió sobre les necessitats i les prioritats, i sobre la mateixa implementació de les polítiques socials destinades a la població jove.

En aquest sentit existeixen diverses estratègies:

- Els **espais de participació estrictament juvenils**, de caràcter estable, dirigits i formats per persones joves, a través dels quals interlocutar amb l'Administració i intervenir així en la construcció de les polítiques de joventut. Un exemple, en l'àmbit local, en són tant les mateixes entitats juvenils com les plataformes locals —els Consells Locals de Joventut o les Taules de joves.
- La participació en **espais comuns** de decisió amb l'Administració construïts i dirigits per la mateixa Administració, com són, per exemple, els Consells Municipals de Joventut.

- La participació en **processos puntuals** iniciats i dirigits per l'Administració amb incidència en alguna de les fases del disseny de les polítiques de joventut, com és el cas de les diagnosi participatives.

4.2. Característiques dels processos de participació

Abans d'entrar en la descripció de mecanismes concrets, farem una breu introducció dels diferents aspectes que caracteritzen els processos de participació.

Objectius del procés

L'ús de mecanismes de participació en la construcció de les polítiques de joventut sol tenir un doble objectiu. D'una banda, té una finalitat instrumental: l'objectiu dels processos de participació és generar resultats més adequats, fer polítiques més realistes i que comptin amb més consens. Al mateix temps, hi ha una finalitat substantiva: l'objectiu del procés és l'enfortiment de la mateixa participació jove.

Les fases de construcció de les polítiques de joventut

A l'hora de plantejar processos participatius cal pensar quina o quines de les fases de la construcció de les polítiques de joventut es vol desenvolupar a través de mecanismes participatius.

Com a mínim, la gent jove ha de poder intervenir en les fases de decisió i avaluació de les polítiques de joventut

Existeixen quatre possibilitats:

- **Diagnosi:** participar en la identificació i l'anàlisi dels problemes.
- **Decisió:** incidir en la determinació de les actuacions a impulsar per donar solució als problemes identificats.
- **Implementació:** formar part de la posada en pràctica de les actuacions.
- **Avaluació:** participar en l'avaluació dels resultats del procés i en la revisió posterior de les fases de diagnosi, decisió i implementació per modificar allò que es consideri.

Cal tenir en compte que la participació plena que definíem a l'inici fa referència a la capacitat de decisió de la gent jove sobre allò que l'envolta. Així doncs, des d'aquesta definició de participació, allò que considerariem més adequat és un procés en el qual la gent jove pugui intervenir, com a mínim, en la fase de decisió i en la d'avaluació. Tot i això, també cal tenir en compte el fet que pot ser molt interessant cedir als i les joves la possibilitat d'implementar ells mateixos les accions consensuades a través de la gestió d'equipaments o serveis. De la mateixa manera, el fet de donar l'opció a la gent jove de realitzar la diagnosi, de definir els seus propis problemes i necessitats implica que aquests joves prenguin més consciència sobre la seva pròpia situació i tinguin més eines a l'hora de decidir les actuacions més adequades.

Els participants

Un altre dels aspectes clau a l'hora de plantejar un procés participatiu és qui participa en el procés, i quantes persones o amb quin criteri es fa la selecció. En aquest sentit, hi ha tres models diferents d'instruments:

- **Base associativa:** hi participen els representants d'entitats, associacions formades per gent jove.
- **Base personal:** hi participen joves a títol individual.
- **Base mixta:** hi participen representants d'organitzacions juvenils i joves a títol individual.

5. Participació i interlocució

Per tal que els i les joves tinguin la possibilitat de decidir sobre allò que els envolta, i en concret sobre les polítiques socials que els afecten directament —les polítiques de joventut—, cal que hi hagi **mecanismes concrets** a través dels quals puguin realment participar. En aquest sentit, tal com hem dit abans, a més de la capacitat dels propis joves de crear polítiques de joventut des del teixit juvenil, cal pensar de quina manera, a través de quin mecanisme, els i les joves del municipi podran intervenir en la construcció de les polítiques de joventut de les administracions públiques. Així doncs, cal reconèixer els mecanismes que creen els mateixos joves per relacionar-se amb l'Administració i/o crear processos de participació per possibilitar la intervenció dels i les joves.

Entre aquests mecanismes caldria diferenciar els que són espais de participació **pròpiament juvenils**, gestionats pels joves —com és el cas dels Consells Locals de Joventut que formen les entitats juvenils d'un municipi—, dels que són **impulsats des de l'Administració** i hi estan directament vinculats, com és el cas dels Consells Municipals de Joventut o dels Nuclis d'Intervenció Participativa (NIP).

5.1. Estructures de participació estrictament juvenils

Les persones joves creen les seves pròpies estructures per tal d'organitzar-se i relacionar-se amb el seu entorn. En aquest apartat us presentem una mostra de **tres models** d'estructures formades, dirigides i gestionades per joves, però amb bases de participació diferents:

- **El Consell Local de Joventut**, de base associativa, i per tant format per entitats juvenils.
- **La Plataforma Mixta**, de base mixta, és a dir, formada per joves i entitats juvenils.
- **L'Assemblea de joves**, de base personal, i per tant formada per joves a títol individual.

Consell Local de Joventut

Temporalitat	Direcció i dinamització	Fases d'intervenció
Estable	Joves	Diagnosi, decisió, implementació i avaluació

Participants: base associativa

- Entitats i associacions juvenils formalitzades legalment, o bé
- Entitats i associacions juvenils formalitzades legalment i no formalitzades.

Descripció

- Òrgan de representació de les organitzacions juvenils situades en una localitat.
- Punt de trobada, de cooperació i d'intercanvi entre les associacions juvenils que permet plantejar projectes i activitats conjuntes.
- Plataforma que permet fer arribar a l'Administració i al conjunt de la societat les demandes i opinions de les associacions juvenils i de la gent jove.
- Òrgan independent de l'Administració amb personalitat jurídica pròpia.

Objectius

- Ser la veu davant de l'Administració corresponent en totes aquells temes que afecten els i les joves directament o indirectament.
- Promoure la participació i l'associacionisme dels i les joves en la vida política, social i cultural del municipi.
- Donar suport a les associacions i grups de joves en la realització de les seves activitats.
- Promoure i fer activitats, projectes, recerques, etcètera, que siguin d'interès per als i les joves i per a les associacions juvenils, però que sobrepassin els objectius i/o la capacitat d'acció de les associacions.

Limitacions

- No permet la participació de les persones joves que no estan associades formalment o informalment.
- Cal garantir la participació interna dins les entitats per tal que les decisions siguin representatives dels interessos de les persones joves.

Oportunitats

- Té capacitat d'influència.
- És estable en el temps.
- Facilitat de funcionament per l'homogeneïtat de la base: entitats juvenils que comparteixen interessos i formes d'organització.

Per a més informació...

Documentació de suport:

- Diversos autors (2003). *Què és i com es crea un consell local de joventut. Guia de suport a les associacions juvenils*. Triangle Jove (CNJC, CJIB, CJCJ).

Adreces d'interès:

- www.cnjc.org

Plataforma Mixta (Taula de joves)

Temporalitat	Direcció i dinamització	Fases d'intervenció
Estable	Joves	Diagnosi, decisió, implementació i avaluació

Participants: base mixta

- Entitats i associacions formals i informals i joves a títol individual.

Descripció

- Òrgan de representació dels i les joves d'una localitat i de les entitats juvenils.
- Espai de relació entre els joves i les entitats juvenils.
- Òrgan independent de l'Administració amb personalitat jurídica o sense.

Objectius

- Ser la veu davant de l'Administració corresponent en totes aquells temes que afecten els i les joves directament o indirectament.
- Promoure la participació dels i les joves en la vida política, social i cultural del municipi.
- Donar suport a les persones joves en la realització de les seves activitats.

Limitacions

- Dificultat d'articular la participació de persones que participen a títol individual i persones representats d'entitats.
- Estructura fràgil per falta d'homogeneïtat.

Oportunitats

- Dinamisme: la mateixa flexibilitat de l'estructura fa que sigui més dinàmica i capaç d'adaptar-se a una realitat canviant.
- Combina realitats participatives diverses: permet la participació tant dels joves associats com no associats.

Assemblea de joves

Temporalitat	Direcció i dinamització	Fases d'intervenció
Estable	Joves	Diagnosi, decisió, implementació i avaluació

Participants: base personal

- Joves a títol individual que hi participen amb independència de la seva pertinença o no a alguna entitat o grup de joves.

Descripció

- Òrgan de representació de les persones joves d'una localitat.
- Punt de trobada, de cooperació i d'intercanvi entre els i les joves, que permet plantejar projectes i activitats conjunts.
- Òrgan independent de l'Administració que pot tenir forma d'associació formal o informal.

Objectius

- Ser la veu davant de l'administració corresponent en totes aquells temes que afecten els i les joves directament o indirectament.
- Promoure la participació dels i les joves en la vida política, social i cultural del municipi.
- Donar suport a les persones joves en la realització de les seves activitats i realitzar activitats i projectes conjunts.

Limitacions

- Les dificultats en el relleu i per tant en la continuïtat.
- En alguns casos, manca de visibilitat dels lideratges i de l'assumpció de responsabilitats entre els integrants de l'assemblea.

Oportunitats

- Permet la participació de totes les persones joves amb independència del fet d'estar associats o no.
- La participació en aquest mecanisme és directa, sense intermediació, i horitzontal, la qual cosa afavoreix la identificació dels i les joves amb el projecte.

5.2. Estructures de participació impulsades i dirigides per l'Administració

L'Administració pública també té la possibilitat de crear o impulsar espais de participació per tal que les persones joves intervinguin en la construcció de les polítiques públiques. En aquest apartat us presentarem dos models de mecanismes impulsats per l'administració:

- **El Consell Municipal de Joventut**, com a mecanisme que s'integra en la pròpia estructura de l'Ajuntament.
- **El Fòrum Jove**, com a mecanisme impulsat per l'Administració però que no s'integra dins les estructures municipals, sinó que es concep com a espai dirigit pels i les joves.

Consell municipal de Joventut

Temporalitat	Direcció i dinamització	Fases d'intervenció
Estable	Administració	Diagnosi (i avaluació, depenent del cas)

Participants: base personal o associativa

- Joves a títol individual o entitats juvenils que l'Administració convida a participar-hi.
  - Persones vinculades a joventut, com és el cas del personal tècnic dels ajuntaments o d'altres agents juvenils.
-

Descripció

- Òrgan consultiu en relació amb les polítiques de joventut.
  - Mecanisme de comunicació entre la població jove i l'Administració.
  - Òrgan dependent de l'Administració.
-

Objectius

- Conèixer, des de l'Administració, la realitat juvenil i les opinions dels joves.
-

Limitacions

- No és representatiu.
- És merament consultiu, per tant no genera capacitat de decisió.
- L'Administració controla tant les convocatòries com l'agenda —els temes de què es parla.
- Depenent de com es defineixi, es pot donar la circumstància que no estigui integrat per cap persona jove.

Oportunitats

- Òrgan integrat dins l'estructura administrativa aprovat i reconegut.

Per a més informació...

Documentació de suport:

- Font, J.; Gomà, R. (1999). «La participación ciudadana en la política local», en *Informe España 2000*. Madrid: Fundación Encuentro.

Fòrum Jove

Temporalitat	Direcció i dinamització	Fases d'intervenció
Estable	Administració i/o joves	Totes

Participants: base personal

- Joves a títol individual que hi participen amb independència de la seva pertinença a associacions formals o informals.
  - La convocatòria és, sempre que sigui possible, a tots els i les joves del municipi.
-

Descripció

- Espai de trobada entre el conjunt de joves de la població per intercanviar inquietuds, trobar problemes comuns i cercar-hi solucions.
-

Objectius

- Articular la participació dels i les joves d'un municipi o comarca determinat.
  - Construcció de les polítiques de joventut entre joves i Administració a través de la interlocució.
-

Limitacions

- El fet de ser un mecanisme impulsat per l'Administració dificulta la seva transformació i consolidació com a espai merament juvenil.
- Model no aplicable directament en municipis amb molta població jove per manca d'operativitat.
- El fet de ser una estructura de base personal implica dificultats en la creació de relleu generacional i, per tant, en la continuïtat.

Oportunitats

- La convocatòria a tota la població jove permet la pluralitat.
- És una porta d'entrada a la participació per a joves que no han participat anteriorment.
- Apropa joves i Administració.

Per a més informació...

Documentació de suport:

- Brunet, D. (2002). *Guia per a la creació de Fòrums Joves*. Barcelona: Secretaria General de Joventut de la Generalitat de Catalunya, col·lecció «Sinergia», núm. 2.

Adreces d'interès:

Centre de Recursos del Pla Nacional de Joventut de Catalunya

- www.pnjcat.net

5.3. Eines de promoció de la participació

Existeixen molts i diversos mecanismes per promoure la participació; aquí us en presentem **dos models** a tall d'exemple:

- **Una diagnosi participativa** amb la particularitat de ser dirigida i dinamitzada pels mateixos joves,
- **Un Nucli d'Intervenció Participativa (NIP)**, iniciat i dirigit per l'Administració.

És interessant destacar el fet que aquestes eines poden ser aplicades tant en processos participatius amb voluntat d'interlocució dirigits pels i les joves com per l'Administració.

Diagnosi participativa

Temporalitat	Direcció i dinamització	Fases d'intervenció
Puntual	Joves	Diagnosi (decisió i avaluació depenent del cas concret)

Participants: base mixta

- Entitats juvenils i joves a títol individual que hi participen amb independència de la seva pertinença a associacions formals o informals.
- Cal que hi puguin participar totes les persones joves que ho desitgin.

Descripció

- Mecanisme a través del qual es fa una fotografia d'un territori determinat des de la perspectiva dels i de les joves. D'aquesta manera la gent jove aporta la seva visió sobre l'entorn en què viu, sobre tot allò que caldria transformar i en quina direcció caldria canviar-ho.
- Pot tenir diversos formats a l'hora de portar-la a la pràctica —depenent de la mida del municipi i de la dinàmica participativa—, però cal que hi hagi sempre un equip de dinamització visible que planifiqui, estructurï i dinamitzi el procés.
- La diagnosi participativa ha de formar part d'una estratègia a més llarg termini; és, doncs, tan sols una primera etapa d'un procés participatiu.

Objectius

- Establir un consens al voltant dels objectius i les prioritats d'actuació sobre el territori entre els joves que hi pertanyen elaborant un diagnòstic comú i compartit.
- Crear un espai de trobada entre joves associats i no associats per enfortir el teixit juvenil.

Limitacions

- Depenent de les dimensions dels municipis o comarques, i per tant del volum de feina que hi hagi, cal remunerar personal tècnic que dinamitzi el procés —aquest personal pot ser una part dels i les joves implicats.
- Cal tenir sempre en compte, pel que fa a la diagnosi, que no és un procés participatiu en si, sinó tan sols un inici. La seva utilitat dependrà de les accions posteriors.

Oportunitats

- Crea consens entre els i les joves d'un territori sobre les prioritats d'actuació.
- Proporciona al teixit juvenil eines per fer pressió sobre l'administració pública, estructurant les demandes i legitimant-les.
- Aporta una visió integral sobre la relació entre els i les joves i el seu entorn.

Per a més informació...

Documentació de suport:

- Villasante R. T.; Montañes, M.; Martí, J. (coord.) (2000). *La investigación social participativa. Construyendo ciudadanía/1*. Madrid: El Viejo Topo.
- Villasante R. T.; Montañes, M.; Martí, J. (coord.) (2001). *Prácticas locales de creatividad social. Construyendo ciudadanía/2*. Madrid: El Viejo Topo.

Adreces d'interès:

Centre per a la Participació Ciutadana. Patronat Flor de Maig. Diputació de Barcelona:
<http://www.diba.es/flordemaig/oafm/cpc/index.htm>

Nucli d'intervenció participativa (NIP)

Puntual	Direcció i dinamització	Fases d'intervenció
Puntual	Administració	Diagnosi, decisió i avaluació

Participants: base personal

- Joves a títol individual que hi participen amb independència de la seva pertinença a associacions formals o informals escollits a l'atzar.

Descripció

- Instrument basat en l'estudi i deliberació intensius sobre una qüestió difícil o polèmica —3-5 jornades senceres— d'un grup d'unes 25 persones escollides a l'atzar que han d'arribar a prendre una decisió concreta per consens.
- Una vegada realitzat el procés de decisió, alguns dels membres del NIP es constitueixen com a comitè de seguiment per avaluar la implementació de la decisió i fer-ne un informe públic.

Objectius

- Prendre una decisió sobre alguna qüestió molt específica que afecta la població jove.

Limitacions

- Certa manca de neutralitat: el procés està dirigit per l'Administració; per tant, és aquesta qui decideix quines preguntes es formulen, quina formació es fa...
- Instrument no necessàriament vinculant.

Oportunitats

- Democratització de les decisions preses des de l'Administració.
- Evita la capacitat de pressió dels grups d'interessos implicats en la qüestió o polèmica.

Per a més informació...

Documentació de suport:

- Sánchez, J. (coord.) (2000). *La participació ciutadana i govern local: els Consells Ciutadans*. Barcelona: Fundació Jaume Bofill, col·lecció «Polítiques», núm. 28.

Adreces d'interès:

- Centre per a la Participació Ciutadana. Patronat Flor de Maig. Diputació de Barcelona:
- <http://www.diba.es/flordemaig/oafm/cpc/index.htm>

6. Participació i gestió de l'acció

Tal com explicàvem a l'inici d'aquest segon bloc, la principal forma de participació de les persones joves en les polítiques de joventut és la mateixa acció: dur a terme polítiques socials destinades als i les joves i impulsades des del mateix teixit social juvenil. En aquest apartat, doncs, mirarem de clarificar la relació entre la participació i la gestió de l'acció de les actuacions concretes que es fan, tenint en compte que quan parlem d'acció o actuació fem referència tant a **serveis** com a **activitats**: des d'un concert, obert a tots els joves i les joves, a una assessoria laboral o un casal de joves.

6.1. Models de gestió de les actuacions

Existeixen diversos models de gestió, que impliquen diverses formes de relació entre l'Administració i les persones joves; diversos models de participació dels destinataris de l'actuació, fent-los o no partícips del projecte; repartiments diversos de la responsabilitat sobre les actuacions, etcètera; la qual cosa condiona tant els resultats de les actuacions com la formació d'aquelles persones que formen part del procés.

Tenint en compte aquests aspectes, definirem quatre models bàsics:

- **Autogestió**
- **Cogestió**
- **Gestió municipal**
- **Gestió externalitzada**

Autogestió

Parlem d'autogestió quan les actuacions estan totalment **gestionades per joves**.

Com a activitats o serveis autogestionats podem trobar:

- Les accions que crea i du a terme el teixit social juvenil al marge de l'Administració, amb el suport econòmic d'aquesta o sense.
- Serveis o activitats totalment finançats o pertanyents a l'Administració, la gestió dels quals està cedida totalment a un determinat grup de joves, sovint a través de convenis plurianuals. Un exemple en serien alguns casals de joves o la programació juvenil de la festa major.

L'autogestió permet un grau de presa de decisions més elevat i una millor oportunitat d'aprenentatge

L'autogestió és la forma de gestió que permet un grau de **presa de decisions** més elevat per part de les persones joves i una millor oportunitat d'aprenentatge. De la mateixa manera, normalment genera formes de relació més horitzontals entre les persones que fan l'actuació i les que en són destinatàries, tenint en compte que sovint les unes i les altres són les mateixes. En termes de resultats, cal dir que generalment les actuacions que la població jove gestiona per ella mateixa s'adeqüen més a la realitat i a les necessitats viscudes i utilitzen formes de comunicació i difusió més properes i efectives.

D'altra banda, cal tenir en compte que perquè l'autogestió sigui possible calen unes **condicions mínimes de partida**; és a dir, les persones joves han d'estar preparades —o cal possibilitar que es preparin— tant en termes de cultura participativa com en coneixements de gestió. De la mateixa manera, cal garantir la continuïtat de la gestió a través de la creació d'un bon relleu, del traspàs del projecte a les generacions següents.

També cal destacar qüestions específiques del segon cas que comentàvem —la gestió cedida des de l'Administració—. En primer lloc, cal que l'Administració faci una **aposta clara** per l'autogestió i l'assumeixi plenament, i d'altra banda, cal que traslladi la gestió de les actuacions que sigui més adequat que dugui a terme la població jove —aquelles que s'adrecen als mateixos joves—, i no aquelles que resulta més còmode o que si les gestionen els i les joves són més econòmiques. En segon lloc, és important tenir en compte que la gestió de qualsevol grup de joves d'un servei o equipament públic ha de **garantir la pluralitat**, en el sentit que totes les persones joves de la població han de tenir la possibilitat de participar-hi si volen.

Cogestió

Ens referim a cogestió quan les actuacions estan **gestionades conjuntament** entre l'Administració i les persones joves a través mecanismes de corresponsabilitat que permeten la participació d'uns i altres en totes les fases de presa de decisions.

En aquest sentit, podem considerar activitats o serveis cogestionats dues tipologies bàsiques:

- Activitats o serveis gestionats principalment pels joves però que tenen el suport econòmic de l'Administració i amb un organisme compartit en el qual es dissenyen les línies, s'avalua, etcètera.
- Activitats o serveis gestionats principalment per l'Administració però que tenen un òrgan màxim de decisió plenament compartit en el qual es defineixen les línies, es controla el funcionament, s'avalua, etcètera.

La cogestió és la fórmula que implica una necessitat d'entesa i consens més important i gairebé l'única que garanteix la **corresponsabilitat** entre joves i Administració. És un model que necessita bons mecanismes de coordinació i de presa de decisions i que garanteix força el realisme de les polítiques de joventut i la continuïtat dels projectes. Pel que fa a l'aprenentatge en la participació, en el primer cas hi ha una part important tant d'interlocució com d'acció i la relació entre els destinataris i aquells que defineixen i

Hi ha serveis que és òptim que els gestioni l'Administració, però hi ha d'altres que es poden millorar amb fórmules de cogestió o cessió de la gestió

porten a terme l'actuació és sovint menys horitzontal, limitada per la mateixa necessitat de crear una estructura de relació joves-Administració.

Gestió de l'Administració

Entenem per gestió de l'Administració totes aquelles activitats o serveis que **gestiona directament l'Administració** pública, ja sigui l'ajuntament o el consell comarcal, sense la intervenció directa de les persones joves. De fet, hi ha serveis concrets de caire assistencial que és òptim que gestioni l'Administració, però n'hi ha d'altres per als quals podem trobar fórmules diferents establint models basats en la cogestió o en la cessió de la gestió.

La gestió municipal o comarcal **garanteix la professionalitat** del personal que treballa en l'actuació i, alhora, la continuïtat del projecte, sempre, és clar, que l'Administració ho consideri necessari.

D'altra banda, però, en les activitats i serveis gestionats directament i únicament per l'Administració, els destinataris, la població jove, no en són participants sinó usuaris. A més, cal tenir en compte el fet que sovint és un tipus de gestió amb **poca flexibilitat** a molts nivells: des de manca de flexibilitat horària fins a poca capacitat d'innovació per manca de reciclatge. Finalment, cal dir que sovint hi ha una manca de control i d'avaluació que perjudica directament la qualitat del projecte.

Gestió externalitzada

Parlem de gestió externalitzada quan l'**Administració cedeix** la gestió de serveis o projectes, normalment, a empreses de serveis, fundacions o entitats prestadores de serveis. Aquesta cessió es justifica a partir de l'afirmació que l'Administració no pot o no sap prestar determinats serveis, però sovint l'externalització de serveis és simplement una manera d'abaratir el cost de les actuacions.

Bàsicament hi ha **dues possibilitats d'externalitzar**:

- L'Administració cedeix la gestió íntegra de l'actuació a una empresa de serveis.
- L'Administració cedeix la gestió íntegra de l'actuació a una entitat o fundació prestadora de serveis.

Cada model de gestió implica un model de participació diferent. Per això hem de decidir quin és el model de gestió més adequat per a cada servei o actuació

Entre aquestes dues modalitats no hi ha, *a priori*, massa diferències, sinó que les **diferències** es donen entre les empreses o entitats en concret, depenent dels seus objectius i de la metodologia emprada en la gestió —. Cal tenir en compte, però, que en qualsevol dels casos es gestiona amb alguna finalitat més enllà de l'actuació en si. És a dir, de la mateixa manera que les persones joves obtenen de la gestió de les actuacions la possibilitat de decidir sobre les polítiques que les afecten directament, les empreses de serveis n'obtenen un **benefici econòmic**. Aquest fet actua en alguns casos en detriment de la qualitat del servei o activitat, si a més tenim en compte que moltes vegades tampoc s'hi destina el finançament necessari. Finalment, cal dir que en aquest model de gestió els destinataris, les persones joves, són usuaris i no part de l'actuació, la qual cosa no possibilita la seva participació directa.

6.2. Models de gestió i models de participació

Com ja hem vist, cada un dels models de gestió implica un model de participació diferent. Així doncs, a l'hora de dissenyar qualsevol actuació caldrà que ens plantegem quin és el model de participació més adequat tant de l'Administració com de les persones joves, dels mateixos usuaris. A partir d'aquí, cal **decidir quin és el model de gestió** a utilitzar i quina relació han de mantenir els diferents agents implicats en l'actuació tant pel que fa a la presa de decisions com en la mateixa realització del projecte.

MODELS DE GESTIÓ I MODELS DE PARTICIPACIÓ

Models de gestió

Models de participació

Autogestió

— Els i les joves són usuaris i gestors alhora.

Cogestió

— Els i les joves són usuaris i gestors alhora.

— Implica corresponsabilitat entre les persones joves i l'Administració.

Gestió municipal

— Els i les joves són únicament usuaris.

Gestió externalitzada

— Els i les joves són únicament usuaris.

7. Metodologia per a la creació de processos de participació

Per a la participació no hi ha receptes màgiques, sinó que cal crear processos de participació adequats a les característiques de cada entorn, de cada context. En aquest capítol us proposem una metodologia molt bàsica que ens ha de servir, sobretot, per reflexionar sobre el nostre entorn i tenir prou elements per triar l'actuació o el procés més adequat, amb l'objectiu de potenciar la participació de les persones joves en la construcció de les polítiques de joventut al nostre municipi o comarca. Aquesta metodologia està elaborada en relació amb el que s'ha explicat fins ara.

7.1. Anàlisi de l'entorn

Abans de començar caldrà que ens parem a veure quin és el context amb el qual treballem: amb quins actors cal que treballem, quina predisposició tenen, quines relacions mantenen entre ells i des de quina posició treballem nosaltres.

Cal crear processos de participació adequats a les característiques de cada entorn

Per conèixer l'entorn us proposem un seguit d'aspectes en els quals es pot centrar l'anàlisi:

a) Joves: dinàmica de participació de la població jove

- Estructures de participació ja existents: associacionisme formal, informal, grups de joves, plataformes...
- Polítiques de joventut realitzades des del mateix teixit juvenil.
- Dinàmica de relació entre els joves: relacions entre els diversos grups o entitats de joves, espais de trobada...
- Espais de participació: on poden participar els i les joves.
- Relació amb l'administració: imatge que en tenen, predisposició a propostes de l'Administració...

b) Administració: dinàmica participativa de l'administració local o comarcal

- Estructures de participació juvenil creades o dirigides per l'Administració: anàlisi real del tipus de participació que proposen i de la resposta que n'obtenen dels i les joves.
- Iniciatives relatives a la participació en tots els àmbits —no només en joventut—: recull i anàlisi de les diverses experiències municipals o comarcals de participació.
- Predisposició de la regidoria de joventut i del consistori en general a engegar o reconèixer processos de participació. Predisposició a cedir poder de decisió en la construcció de les polítiques de joventut. Voluntat d'interlocució o de cessió o cogestió de l'acció.
- Recursos humans i materials per dur a terme un procés de participació.
- Relació amb la població jove: imatge que en tenen, predisposició a propostes dels i les joves...

c) Relació joves-Administració

- Confiances i recels entre els i les joves i l'Administració: comparació i contrast entre la imatge que tenen els uns dels altres i la predisposició a la relació.
- Altres agents que intervenen en la relació i que poden fer un paper de pont o mediació.
- Estat actual de la participació juvenil en les polítiques de joventut, tant pel que fa a l'acció com a la interlocució.
- La nostra posició en la relació entre els agents.

d) Limitacions i oportunitats de l'entorn

- Limitacions: impediments a la participació per part de joves i Administració, dificultats.
- Oportunitats: possibilitats de generar processos participatius o de relació.

Sovint les persones joves ja tenen les seves pròpies estructures de participació, i per tant no cal crear-ne de noves

7.2. Disseny de l'estratègia

Una vegada realitzada l'anàlisi de l'entorn podem dissenyar una estratègia que s'hi adequi o veure quins elements de l'entorn ens cal transformar abans de plantejar-nos iniciar o potenciar processos de participació.

Per dissenyar una estratègia que ens permeti realment assolir el nostre objectiu caldrà que tinguem en compte:

a) **Reconeixement d'estructures de participació juvenil**

Sovint les persones joves ja tenen les seves pròpies estructures de participació i per tant no cal crear-ne de noves, sinó reconèixer com a vàlides les diverses expressions, models i formes de la participació jove. Si les estructures ja hi són, ens caldrà trobar mecanismes per **vincular-les** a la construcció de polítiques de joventut sense fer-los perdre el seu caràcter d'espai autònom i estrictament juvenil. Com ja sabem, això ho podem fer paral·lelament a través de l'acció i a través de la interlocució.

D'altra banda, cal que partim d'aquestes formes a l'hora d'estructurar el procés de participació, respectant l'estructura dels canals de participació dels i les joves: és a dir, si al municipi hi ha tant entitats formals com no formals caldrà que trobem un mecanisme prou flexible per combinar les estructures de les unes i les altres; si hi ha una assemblea de joves local força representativa caldrà que ens adaptem al ritme de les decisions per consens.

b) Disseny compartit de l'estratègia

Un bon inici per a un procés de participació és, en el cas que sigui possible i oportú, fer partícips els mateixos actors del disseny de l'estratègia; és a dir, pensar que tant la població juvenil com l'Administració poden fer propostes i prendre decisions sobre quina forma i quins objectius ha de tenir el procés participatiu i reflexionar sobre el paper de cadascú. En tot cas, és important crear un cert **consens** al voltant de l'estratègia a seguir per tal que els actors la incorporin com a pròpia. En el cas de l'Administració, és essencial que estigui disposada a assumir el repte.

c) Idoneïtat d'espais i agents

Un altre aspecte important és el fet de buscar, d'una banda, els espais i els moments més adequats per a la realització del procés, i d'altra banda, els **agents** més adients o necessaris per al desenvolupament del procés. És a dir, caldrà que hi siguin presents els agents juvenils i l'Administració però també cal pensar quins dels agents poden actuar com agents pont o amb capacitat de crear consens.

d) Planificació del procés

És important tenir en compte que cal **planificar** els processos de participació de la mateixa manera que planifiquem qualsevol de les actuacions que duem a terme. És a dir, abans d'iniciar el procés caldrà que elaborem una planificació amb objectius, metodologia, calendari, recursos i previsió de l'avaluació.

e) Funcionament clar i transparent

Per crear mecanismes de vinculació caldrà que engeguem un procés de participació amb uns **objectius clars**, una definició del rol dels actors i un funcionament transparent. De la mateixa manera, cal que tinguem en compte que podem utilitzar diverses eines alhora, combinant-les, però tenint clar que no s'han de confondre amb objectius.

7.3. Aplicació o realització

A l'hora d'engegar processos de participació caldrà que seguim la planificació establerta però que al mateix temps tinguem la **capacitat d'adaptar** el procés als canvis que es vagin produint en la situació —en la predisposició dels diferents agents, en les relacions que estableixin...— assumint les propostes dels mateixos participants sense perdre de vista els objectius.

a) Manteniment de la planificació

De la mateixa manera que és imprescindible crear una planificació, és important mantenir-la sempre que sigui possible. Sobretot, cal mantenir els objectius que ens havíem plantejat en un principi i respectar al màxim possible el calendari.

b) Capacitat d'adaptació i flexibilitat

Ahora, caldrà que tinguem la capacitat de ser prou **flexibles** per adaptar el procés als canvis de la situació i dels agents. També és important pensar que els agents hauran de ser flexibles, ja que per crear consens caldrà fer concessions.

c) Centralitat del procés participatiu

També és molt important que mantinguem la **centralitat** del procés de participació tot i que es facin activitats per cridar l'atenció o per crear espais de comunicació informals.

d) Capacitat de generar respostes

Per tal que el procés avanci en termes de confiança caldrà que es vagin donant **respostes** a les demandes que vagin sorgint.

e) Manteniment del procés

Finalment, és molt important que mantinguem el procés en si i amb les característiques que destacàvem com a necessàries. És importantíssim, en primer lloc, no trencar el procés davant l'aparició de conflictes, sinó assumir que el **conflicte** és part inherent del procés. En segon lloc, cal mantenir els rols atribuïts als diferents agents i l'equilibri entre ells —el repartiment de responsabilitats i capacitat de decisió—. I en tercer lloc, és necessari ser estrictes a l'hora de garantir la transparència durant tot el procés.

El procés participatiu, en la seva fase final, necessita d'avaluacions, resultats concrets i espais de reflexió i redisseny del procés

7.4. Avaluació i recull dels resultats

En la mesura que els processos de participació no tenen un final clar sinó que cal pensar-los a llarg termini i amb continuïtat, quan parlem d'avaluació no parlem d'una única avaluació final sinó de la realització d'**avaluacions periòdiques** en moments determinats del procés que ens permetin saber com està funcionant, què és el que cal que reformulem, com l'estan percebent els actors... Així doncs, aquestes avaluacions periòdiques caldrà que les fem amb la participació de tots els agents implicats.

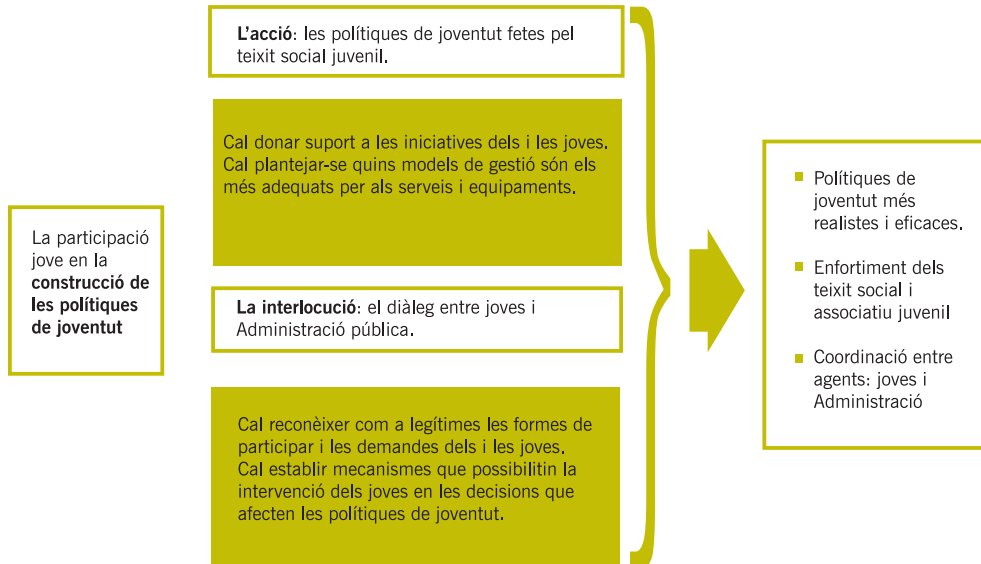
De la mateixa manera, caldrà que anem recollint els **resultats del procés** —les decisions a les quals s'arribi, les conclusions interessants...— i que en fem difusió entre totes aquelles persones que participen en el procés, però potser també entre aquella població que ens interessen que sigui conscient del que està generant el procés.

És important que els moments d'avaluació i recull de resultats siguin un **espai de reflexió** en el qual ens parem a veure quins mecanismes concrets de participació s'estan consolidant i si aquests són els que s'adeqüen als objectius que ens plantejàvem en un inici.

Finalment, doncs, una vegada feta l'avaluació i recollits els resultats, caldrà que redissenem els aspectes que calgui treballant des de la flexibilitat que parlàvem abans i comptant amb la **complicitat** dels diferents agents.

8. Esquema resum

L'Administració davant la participació jove

9. Bibliografia

- Alió, M. À.; Olivella, M. (coord.) (1999). *Per viure bé nosaltres i les generacions que vindran. Guia per participar en l'aplicació de l'Agenda 21 local*. Barcelona: Diputació de Barcelona.
- Andrados, J. L. (dir.) (1991). *Actitudes políticas de la juventud en España*. Madrid: Instituto de la Juventud.
- Balardini, S. (comp.) (2000). *La participación social y política de los jóvenes en el horizonte del nuevo siglo*. Buenos Aires: CLACSO.
- Blasco, J. (2001). «La participació pública en l'elaboració de plans i programes ambientals» conferència del curs *La participació pública en els procediments administratius ambientals*. Fundació Olof Palme.
- Brunet, D. (2002). *Guia per a la creació de Fòrums Joves*. Barcelona: Secretaria General de Joventut de la Generalitat de Catalunya, col·lecció «Sinergia», núm. 2.

- Casal, J. (2000). «Capitalismo informacional, trayectorias sociales de los jóvenes y políticas de juventud», dins Cachón, L. (dir.) (2000). *Juventudes y empleos: perspectivas comparadas*. Instituto de la Juventud: Madrid.
- Casal, J. (2001). «La transició dels joves a la vida adulta en el marc d'una societat de canvi», dins Brunet, I. (ed.). *Joves i transició al mercat laboral*. Barcelona: Pòrtic.
- CJB (2000). *Jornada sobre Espais i Equipaments per a Joves*. Barcelona: Consell de la Joventut de Barcelona.
- CNJC (2001). *Què són i com es creen els Consells Locals de la Joventut*. Barcelona: Consell Nacional de la Joventut de Catalunya.
- Diversos autors (2002). «Participar, Compartir», en *Revista Entrejovenes*. Barcelona. núm 73, p. 23-36.
- Feixa, C.; Saura, J. R. (eds.) (2000). *Joves entre dos móns*. Barcelona: Universitat de Lleida / Generalitat de Catalunya,.
- Font, J. (1994). *La participación política de la juventud*. Barcelona: Fundació Francesc Ferrer i Guàrdia.

- Fundació Francesc Ferrer i Guàrdia (1999). *Joves i participació a Catalunya*. Barcelona: Secretaria General de Joventut de la Generalitat de Catalunya, col·lecció «Estudis», núm. 2.
- Furlong, A.; Cartmel, F. (2001). *Els contextos canviants de joventut*. Barcelona: Secretaria General de Joventut de la Generalitat de Catalunya, col·lecció «Aportacions», núm. 14.
- GRET (UAB) (2003). *Enquesta als joves de Catalunya 2002. Avançament de resultats*. Barcelona: Secretaria General de Joventut de la Generalitat de Catalunya, col·lecció «Aportacions», núm. 19.
- Hollands, R. G. (2001). *Jugar treballant, treballar jugant: les identitats juvenils i el debat sobre ocupació i ociositat*. Barcelona: Secretaria General de Joventut de la Generalitat de Catalunya, col·lecció «Aportacions», núm. 13.
- Martí, S. (2002). *El moviment antiglobalització explicat als meus pares*. Barcelona: Columna Edicions.
- Morán, M. L., i Benedicto, J. (2000). *Jóvenes y ciudadanos*. Madrid: Ministerio de Trabajo y Asuntos Sociales / Injuve

- Ortiz, D.; Miró, I. (1999). *Treball, valors i canvi. Les ruptures en la precarietat*. Barcelona: Secretaria General de Joventut de la Generalitat de Catalunya, col·lecció «Estudis», núm. 5.
- Pelàez, L. (2003). «Balanç i primeres conclusions. Participació», dins CNJC i SGJ (eds.) (2003). *3r Congrés de la Joventut de Catalunya*. Barcelona: CNJC i SGJ, p. 443-448.
- Prieto Lacaci, R. (1998). *Tendencias del asociacionismo juvenil en los años 90*. Madrid: Instituto de la Juventud.
- Riechman, J.; Fernández Buey, F. (1994). *Redes que dan libertad (introducción a los nuevos movimientos sociales)*. Paidós: Barcelona.
- Sánchez, J. (coord.) (2000). *La participació ciutadana i govern local: els Consells Ciutadans*. Barcelona: Fundació Jaume Bofill, col·lecció «Polítiques», núm. 28.
- Serracant, P. (2001). *Viure al dia. Condicions d'existència, comportaments i actituds dels joves catalans*. Barcelona: Secretaria General de Joventut de la Generalitat de Catalunya, col·lecció «Estudis», núm. 6.

- Villasante, R. T.; Montañes, M.; Martí, J. (coord.) (2000). *La investigación social participativa. Construyendo ciudadanía/1*. Madrid: El Viejo Topo.
- Villasante, R. T.; Montañes, M.; Martí, J. (coord.) (2001). *Prácticas locales de creatividad social. Construyendo ciudadanía/2*. Madrid: El Viejo Topo.